ANTIKVARIAT MATS REHNSTRÖM

NYHETSBREV 325
ÄLDRE RARA BÖCKER
20:E AUGUSTI 2019

Jakobsgatan 27 B | Box 16394 | 103 27 Stockholm | tel 08-411 92 24 | fax 08-411 94 61
e-post: info@rehnstroem.se | www.matsrehnstroem.se
ÖPPET TORSDAGAR 15.00–18.30

Andra halvårets första nyhetsbrev innehåller 25 äldre svenska böcker från ALMQUIST till ÖDMANN. Här finns BERGMANS handledning för tillverkning av mineralvatten, HALLMANS *Skrifter* med den sällsynta planschen föreställande Bakelse-Jeanna, en komplett och uniform svit av NILSSONS *Skandinavisk fauna* och SPARRMANS ovanliga översättning av VANCOUVERS *En upptäckts-resa* med sina fina planscher. BOUTAULD har tillhört J. J. VON SCHEVEN, CARLESON har en inskriven extra dikt och provpsalmboken 1765-67 en inskrift av bokbindaren.

Antikvariatet deltar i mässan GAMLA BOKENS DAGAR i Lund den 20-21 september 2019. Redan nu passar jag också på att nämna datumen för antikvariatsmässan i Konstakademien som är den den 7-8 mars 2020.

Med vänliga hälsningar!

MATS REHNSTRÖM

1. (ALMQUIST, C. J. L.) **Törnrosens bok**. Imperial octav upplaga. (1)-III. Sthlm, P. A. Norstedt & söner, 1839-49 respektive Thimgren och Hultman, 1850. Stor 8:o. (4),XXXVI,164 + (4),165-400 + (4),192 s. Med musiknoter i texten. Aningen nött samtida ljusbrunt hfrbd med rikt guldornerad rygg och mönsterpressade bruna pärmpapper, vilka delvis är lite nötta och repade. Marmorerade snitt. Ryggen lite flammig. Småsprickor upp- och nedtill i främre ytterfalsen och litet nagg överst i bakre ytterfalsen. Ngt stötta pärmhörn. Lite spruckna innerfalsar, men häftningen håller ihop bra. Lätt bruntonad och med enstaka fläckar. En mindre fläck i yttermarginalen på sista bladet i första delen. En skur minimala lagerfläckar upptill på s. 385-88 i andra delen. Svårläst samtida namnteckning på försättsbladet. Bra ex. ★4800

9, 6, 2, 4.

Almquistiana 224 respektive 226-227 som inte nämner de inledande opaginerade sidorna i tredje delen. En andra upplaga av den första delen utkom 1858. I denna samlingsutgåva, kallad imperialoktavupplagan, återfinns bland annat ”Songes” och en rad arbeten som trycks för första gången. Den skiljer sig till stora delar från den så kallade duodesupplagan av ”Törnrosens bok”, vilken delvis utkom parallellt 1832-51.

2. [Banér] (INGMAN-MANDERFELT, C. von) **Baners Ehrengedächtniss**. St. Petersburg, Breitkopf, 1783. 8:o. Grav. titelblad,(6),200 s. Något nött nära samtida hfrbd med guldlinjerad rygg och brunröd titeletikett. Rödstänkta snitt. Ryggen lite blekt och med några skrapmärken. Pärmhörnen lite stötta. Fin inlaga på tjockt papper med obetydliga småfläckar. Författarnamnet tillskrivet på frampärmens insida. Från Säbylund. ★2750

Setterwall Svensk historisk bibliografi 4568. Det svenska originalet utkom 1776 och var ett tävlingsämne i Vitterhetsakademien. Utgiven och fritt översatt av Carl Theodor Dahlgren och med tryckt dedikation från honom till ryska statsrådet Mathias von Eek. En rysk översättning utkom i Moskva 1788 och en fransk översättning i Köpenhamn 1787. Behandlar fältmarskalken Johan Banér (1596-1641). Carl Johan Ingman (1747-1813) var litteratör och politisk äventyrare. Han studerade i Åbo och Uppsala där han 1769 valdes in i sällskapet Utile dulci. Från 1771 propagerade han för Gustav III genom politiska broschyrer och tal. Han blev svensk chargé d'affaires i St. Petersburg där han genom dyrbart levnadssätt råkade i skuld och begick åtskilliga olagligheter, varefter han rymde till Norge och antog namnet Manderfelt. Härifrån och senare från Köpenhamn sände han hem spionrapporter. För dessa belönades han 1790 med full amnesti för sina förbrytelser. Samtidigt fungerade han som spion för dansk räkning. Ingman-Manderfelt återvände till Sverige 1799.

3. BERGMAN, T. **Afhandling, om bitter-, selzer-, spa- och pyrmontervattens rätta hallt och tilredning genom konst;** öfversedd och tilökt. Uppsala, J. Edman, 1776. 8:o. (2),78,(2) s. & 1 utvikbar grav. plansch. Häftad i ngt nött och lite fläckat samtida gråpappomslag med handskriven ryggtitel ”Om artificiala hälso-watn”. Ryggen solkig och defekt överst. Inlagan lätt lagerfläckig och med spridda småfläckar. Fuktfläckar på sista bladet och på planschen. Med J. Brolins namnteckning och dennes anteckning på främre omslags insida och sista bladet. Från Biby. ★7500

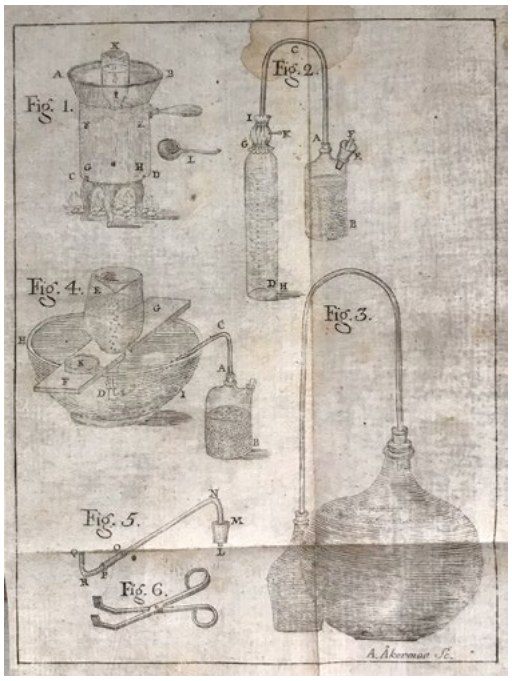

3.

Moström Torbern Bergman. A bibliography of his works 103. Bibliotheca Walleriana 11067. Planschen är graverad av S. Åkerman. Texten publicerades ursprungligen i ”Vetenskapsakademiens handlingar” 1775, men blev inför separatutgivningen omarbetad och utökad av författaren. Arbetet är ett av Bergmans mest översatta och finns utgivet på latin, franska, tyska, engelska, italienska, spanska och danska. I samband med att Bergman utvecklade vattenanalyser började han även framställa artificiella mineralvatten. Saken hade för honom personlig betydelse då han själv konsumerade mineralvatten i stora mängder för att få lindring i sin ständiga sjuklighet. Det vattnet måste för dyra pengar köpas utifrån och totalt importerades vid denna tid till Sverige bortåt 30000 flaskor mineralvatten årligen. I uppsatsen beskrev Bergman sitt förfaringssätt och en genomgång av de olika utländska mineralvattnens beståndsdelar. Snart förbättrades Bergmans apparatur av Wilcke och hans metod att bereda konstgjort mineralvatten spred sig i Sverige och utomlands.

4. (BOUTAULD, M.) **Wishetenes råd thet är en kort summa af Salomons reglor och läro-språk högnödige för en menniskia til at wisligen sig förhålla**. Jemte korta betrachtelser öfwer samma reglor. Af frantzöskan i swenska tungmålet öfwersatt. Sthlm, Burchardi tryckeri/ af J. J. Genath, 1696. 8:o. 305,(3) s. Samtida lätt nött och solkat pergamentbd. Rödstänkta snitt. Titelbladet med solkstråk i nedersta marginalen, orsakat av frampärmen och för snålt tilltaget försättspapper. Namnteckning ”Joh: Jac. v. Scheven Siggestad 1797”. Bra ex. ★4500

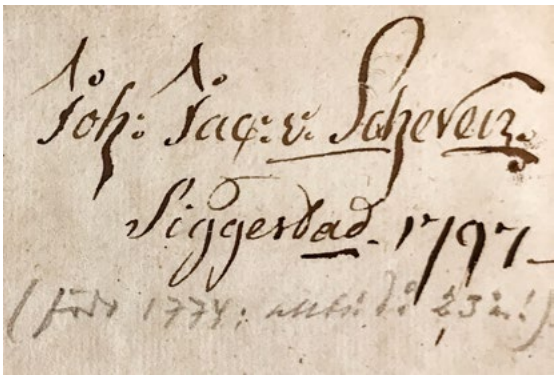

4.

Collijn Sveriges bibliografi 1600-talet 104. Sista sidan med censorn G. Peringer Lilieblads tryckningstillstånd. Originalet ”Les conseils de la sagesse ou le recueil des maximes de Salomon” utkom i Paris 1677. Nya svenska upplagor kom 1707 och 1723. Översatt av Johan Arent Bellman (1664-1709), skaldens farfar. Johan Jakob von Scheven (1775-1854) var född på Siggestad i Värmdö socken och bland annat livdrabant och löjtnant i armén. Han tog avsked som ryttmästare och livnärde sig därefter bland annat som procentare. Han kallades ibland ”Siggestadsbusen”. En av hans kunder var C. J. L. Almquist som snart på grund av den kraftiga räntesatsen 15% hamnade i ekonomiskt trångmål. 1851 beskyllde von Scheven Almquist för att ha bytt ut och förfalskat sina skuldsedlar samt försökt förgifta von Scheven med arsenik. Almquist gick i landsflykt och hans skuld till mordförsöket har fortsatt att vara omdebatterad in i vår tid.

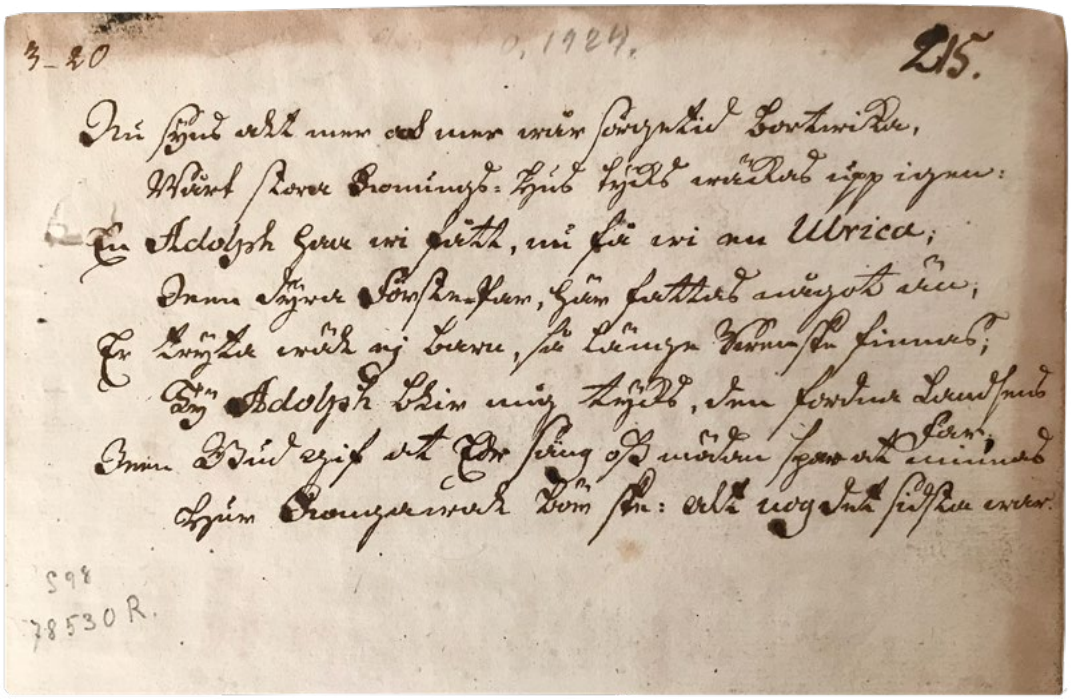

5.

5. (CARLESON, C.) **Försök til swänska skalde-konstens uphielpande**, eller: samling af utwalda swänska rim och dikter. I:1-3-II:1-3. Sthlm, B. G. Schneider, Kongl. tryckeriet respektive Schneiders änckia, 1737-38. 4:o. (30), 18 + 84 + 48 + 56 + 40 + 48 s. Del II:3 har en inklistrad tryckt ersättningslapp ”Andra” på titelbladet. Samtida skinnbd med upphöjda bind, rikt guldornerad rygg och röd titeletikett. Blindpressad kantdekor och ofärgade snitt. Rygg och falsar något nötta och med obetydliga småsprickor nederst i främre och överst i bakre falsen. Etiketten något naggad i kanten. Enstaka fläckar och smärre solkigheter samt delvis lite bruntonad inlaga. Återkommande fukträn-der av skiftande storlek genom hela volymen, delvis ngt störande. En åttaradig dikt i samtida handskrift i bläck på försättsbladet. ★5000

Den första egentliga lyriska antologin i Sverige där Carleson med verser av författare som Dahlstierna, Lagerlöf och Rudéen samt av vännen Dalin ville visa upp föredömen för den svenska diktkonsten. I sin iver lät han emellanåt redigera och ”förbättra” de avtryckta dikterna. Något övergripande system i urvalet går ej att spåra, till exempel saknas dikter av både Stiernhielm och Brenner. Tidsmässigt spänner antologin från ett gravkväde av Petrus Lagerlöf, daterat 1673, till premiärtryck av Dalinska smådikter. Den handskrivna dikten rör Adolf Fredrik och Ulrika.

6.

6. HALLMAN, C. I. **Skrifter**. Sthlm, C. Deleen respektive E. A. Ortman, 1820. 8:o. Grav. porträtt,extra grav. titelblad,(8),VIII,455 s. & 1 grav. plansch med ”Bakelse-Jeanna”. Ljusbrunt hfrbd från 1800-talets slut med rikt guldornerad rygg. Blåsprängda snitt. Ryggen med ytlig sprickbildning. Främre ytterfalsen ngt nött och innerfalsen sprucken men häftningen delvis bevarad där. Ett fåtal lagerfläckar, t.ex. i början fram till s. 10 och på de tre sista sidorna. Det graverade titelbladet med ”Nasenblom” lite beskuret nedtill. Rättelsebladet är bundet efter registret i början. Med tre exlibris för Carl Guldstrand, Evert Fredriksson respektive Tor Dittmer. ★4000

Klemming Sveriges dramatiska litteratur s. 217 med hänvisningar. Med en tryckt dedikation ställd till Par Bricole och ett företal av J. M. Stjernstolpe. Tryckningen påbörjades 1819, då en separatupplaga ur dessa ”Skrifter” av ”Tillfället gör tjufven” utkom. Arbetet innehåller större delen av författarens dramatiska produktion. Hallmans porträtt är graverat av Ruckman efter en förlaga av Åberg. Porträttet som pryder det extra graverade titelbladet föreställer Nasenblom, vars förebild ska ha varit apotekaren G. Hahr på Kungsholmen. Här finns även den sällsynta planschen vid sidan 436 som föreställer ”Bakelse-Jeanna”, en av figurerna i ”Donnerpamp”. Hennes entréreplik är ”Ska dä vara färska bakelser, spanska tortor och pepparkakor, mina sköna herrar?”. Karaktären bygger på en verklig person, född på Åland, men verksam i Stockholm som gatuförsäljerska av kakor och bakelser. Hon är även omsjungen av Bellman.

7. (HELLOT, J.) **Fullständig fruentimmers färge-bok**, jämte åtskilliga oeconomiska försök och konster til fläckars uttagande, skins färgande, lacks tilwärkande, med mera. Ifrån danskan öfwersatt och med någon tilökning förbättrad. På egen bekostnad utgifwen af Carl Gustaf Berling. Lund, C. G. Berling, 1772. 8:o. (4),48,39-54,65-245,146-49,250-311,314-414,(20) s. Ngt nött samtida hfrbd med upphöjda bind, blindpressad linjedekor och infärgat guldtryckt titelfält. Brunstänkta snitt. Med ett mindre maskangrepp nedtill i främre ytterfalsen och fläckar på bakpärmens utsida. Aningen nötta pärmkanter och lite stötta hörn. Bortskrapad namnteckning på frampärmens insida och bakpärmens insida med mörkbruna limfläckar. Enstaka lager- och småfläckar. Liten bläckfläck i yttermarginalen på s. 1-8. Stpl från Södermanlands fornminnesförening. ★5000

Sahlin Förteckning över svensk färgerilitteratur 48. Den mest omfångsrika av äldre färgeriböcker utgivna i Sverige. Jean Hellot (1685-1766) var kemist och verksam i franska Vetenskapsakademien. Han lyckades bland annat få fram olika blå färger lämpliga för inhemsk fransk porslinstillverkning. Hans ”L'art de la teinture des laines” utkom första gången 1750 och översattes till en rad olika språk. Den danska översätningen som ligger till grund för den svenska utkom under titeln ”Fuldstændig fruentimmer-farve-bog” 1768.

8.

8. **Historisk almanach för året 1766**. Utgifven, efter kongl. maj:ts nåd. förordnande, af dess Vetenskaps-academie. Sthlm, Kongl. tryckeriet, (1765). 12:o. 84 s. Häftad i vackert guldbrokaddekorerat pappomslag i rött, gult, grönt och violett. Bakre omslaget förlängt med slejf och det främre med skåra för slejfen. Snitten stänkdekorerade i blått och rött. Almanacksdelen interfolierad med blanka skrivblad. Titelbladet med Vetenskapsakademiens kontrollstpl. Mycket läckert och till synes orört ex. ⋆2500

Klemming-Eneström Sveriges kalendariska literatur s. 26. Med uppsatsen ”Fortsättning af Swea rikes konunga-historia” från Sten Sture den äldre 1471 fram till erkännandet av Kristian II som Sveriges konung 1520. Innehåller vidare statskalenderuppgifter rörande kungahuset, rådet, domstolar och ämbetsverk, länstyrelser, lagmän och häradshövdingar, bergsstaten, militären, stift och skolväsen, borgmästare, provinsialläkare, svenska diplomater utomlands och utländska i Stockholm.

9. LENNGREN, ANNA MARIA. **Skalde-försök**. Sthlm, O. Grahn, 1819. 8:o. (8),XVI,255,(1) s. Samtida obetydligt nött ljusbrunt hfrbd med rikt och vackert guldornerad rygg samt brun titeletikett. Gula snitt. Skada i rygghuvudet, vilket blivit jämnhögt med inlagans snitt upptill. Lätt bruntonad och med enstaka spridda fukt- och lagerfläckar. Äldre namnteckningar, Lalén respektive Jenny Collander, samt nyare dito av Märta von Feilitzen och Anna Britta af Ekenstam. Bra ex. ⋆3000

Leijonhufvud & Brithelli Kvinnan inom svenska litteraturen s. 108. Med förord av Nils von Rosenstein, som tillsammans med Carl Peter Lenngren gav ut samlingen efter författarens död. Utkom i en mängd nya upplagor under 1800-talet och översattes även till tyska 1857. ”Svenskt biografiskt lexikon” skriver ”Det är i kraft av sin stilkonst hon förblivit en levande klassiker, vid sidan av Linné o Bellman den ende av våra 1700-talsförfattare som läses för sin egen skull”.

10, 11, 12.

10. LILJEGREN, J. G. **Skandinaviska fornålderns hjeltesagor**; till läsning för Sveriges ungdom, efter isländska handskrifter utgifne med historiska upplysningar. I-II. Sthlm. Z. Haeggström, 1818-19. 8:o. (8),LVIII,338,(2) s. & 1 grav. plansch. + (4),XXXVI,313,(1) s. & 1 grav. plansch. + LILJEGREN, J. G. **Jarlmans och Hermans saga**; efter isländska handskrifter utgifven med upplysande anmärkningar. Sthlm, Z. Haeggström, 1819. 8:o. 76 s. Två fina hfrbd från 1830-talet med guld- och blindpressade ryggar, alrotsmarmorerade pärmpapper och gula snitt. Lätt nötta ytterfalsar och pärmkanter samt smärre repor på pärmarna. För- och eftersättsbladen med bruntonade hörn. Bra inlagor med enstaka fläckar, dock är ark 7 med s. 97-112 i andra delen rätt hårt lagerfläckade. Den ena planschen är lite lagerfläckad och den andra har en fuktrand. Stiligt ex. med Fredrik Vult von Steijerns exlibris. ⋆4000

Afzelius Förteckning över svenska skrifter om Island s. 39. Fiske Icelandic collection 529. Planscherna sitter som frontespiser och föreställer ett forntida konungsligt gästrum respektive ett vardagsrum på Island i tionde århundradet. De två första delarna har även separata titelblad: ”Rolf Sturlögssons eller Gånge Rolfs saga” respektive ”Örvar Odds saga”. Johan Gustaf Liljegren (1791-1837) var amanuens vid Kungliga biblioteket och sedermera riksantikvarie. ”Svenskt biografiskt lexikon” skriver: ”På egen begäran fick han 1817 till bl a Tegnérs förargelse i uppdrag att översätta o utge på KB förvarade isländska manuskript. Han valde fornaldarsagorna, men resultatet, som trycktes under titeln Skandinaviska fornålderns hjeltesagor, blev inte någon förlagsframgång. Av planerade tio band utkom två o de var alltför lärdomstyngda för att nå en större publik. Arbetet hade dock betydelse för att sprida kunskap om de isländska sagorna i Sverige på 1800-talet”.

11. MUSSCHENBROEK, P. van. **Inledning til naturkunnigheten**, den academiska ungdomen til tienst, sammanskrefwen. Och nu på swenska öfwersatt, samt med autorens egna tilsatser förökt. Jemte bifogade anmärkningar, af herr S. Klingenstierna. Sthlm, L. L. Grefing, 1747. 8:o. (12),610,(18),1-8 s. & 25 utvikbara grav. plr & 1 utvikbar grav. karta. Några illustrationer i texten. Elegant hfrbd från 1800-talets början med rikt gulddekorerad rygg, lejongul titeletikett och röda snitt. Något nötta pärmkanter och stötta pärmhörn. Några små maskangrepp på frampärmens insida. Enstaka fläckar, t.ex. en liten bläckfläck vid nedre hörnet på s. 114-16. Titelbladet med något bruntonade marginaler. Planscherna är uppfodrade samt infästade på papper så att de kan vikas ut och studeras under läsningen. Den sista planschen XXVI har två små marginalnaggar. Titelbladet med beskurna initialer som börjar med "A. Fr." och N. C. Bovallius överstrukna namnteckning. Med Thorb. Moréns namnteckning daterad 1853 och blåstpl för H. J. F. Gahn, Kåfalla. Fint ex. *6000

Översatt av J. Apelblad, P. Tidén och P. Lehnberg. Innehåller även kompletteringar av författaren gjorda direkt för denna översättning. Den sista pagineringsföljden är bokreklam från Kiesewetter. Lindroth menar att det allra största värdet ligger i Klingenstiernas självständigt hållna anmärkningar. Från Klingenstiernas förord till detta verk kan man läsa: "Jag är försäkrad, at herr Musschenbroek intet tar mig til misstyckes, at jag i några af mina anmärkningar til detta wackra werk är af en annan tanka än han. Såsom jag ansedt hans Physica som en hufwud-bok i sitt slägte, af hwilkens swenska öfwersättning intet allenast fäderneslandets ungdom utan ock mognare personer, af alla stånd och omständigheter, kunde hafwa en besynnerlig nytta och underwisning". Den stora kartan är gjord efter Edmund Halley och visar kompassens variationer och den fullständiga titeln lyder: "Tabula totius orbis terrarum exhibens declinationes magneticas, ad annum 1700 composita ab Edmundo Halleyo simul cum inclinationibus a poundio observatis et ventis universalibus". Thorbjörn Morén (1815-1900) var son till prästen och politikern med samma namn. Han var militär och verksam inom fortifikationen samt delägare i Gammelbo bruk i Västmanland. Han var den sista kommendanten vid Dalarö skans. Biblioteket på Kåfalla vid Fellingsbro i Västmanland innehöll ungefär 3000 volymer och grundlades av Jacob Gahn (1787-1844). Biblioteket övertogs först av sonen Henrik Gahn och därefter av sonsonen Henrik Jakob Fredrik Gahn (1855-1910), kapten vid Västmanlands regemente. Den sistnämnde tycks ha ägt många böcker ur Moréns bibliotek.

12. NILSSON, S. **Skandinavisk fauna**. I,II:1-2,III-IV. Lund, Berlingska boktryckeriet, 1842-60. 8:o. (14),XVIII,656 + (5,1 blank),XXXIV,580 + (2),580 + (4),IV,119,(1) + (6),XXXIV,768 s. Med några illustrationer i texten i del I. Fem stiliga samtida obetydligt nötta mörkbruna halvsaffianbd med kraftfullt guldornerade ryggar. Blekgula snitt. Försättsbladen utskurna ur samtliga volymer. Frampärmens insida fläckig i sista volymen. Enstaka fläckar av olika slag, t.ex. fuktfläck i övre hörnet på s. 377-80, liksom på de sista tio sidorna i första delen. Fjärde delen hårdare fläckad i några ark på s. 28-66 och 314-28. Exlibris från 1900-talet i vissa av volymerna för Nils Rosén där motivet är en gul blomma mot blå bakgrund. Trevlig svit. *6000

Schreber Svenska jaktens litteratur 266 för del I respektive 269 för del II. Reitersjö Hundens bibliografi 49b för del I. Friesen Öfversigt af Sveriges ornithologiska litteratur s. 11 för del II. Lundberg Sveriges ichthyologiska literatur s. 4 för del IV. Delen om däggdjuren i andra upplagan (1847), om fåglarna i tredje upplagan (1858), amfibierna i första upplagan (1842) och fiskarna i första (och enda) upplagan (1852-55). Beskrivningen av fåglarna är delvis en bearbetning av Nilssons ”Ornithologia svecica” (1817-21). Björn Dal skriver i ”Sveriges zoologiska litteratur” att arbetet ”riktade sig till en bred allmänhet och blev det verk som betytt mest för den allmänna kunskapen om våra djur” och delen om fåglarna ”blev vår första ornitologiska handbok på svenska”. Sven Nilsson (1787-1883) var professor i Lund och intendent för Vetenskapsakademiens zoologiska samling. Han var en av stiftarna av Svenska jägareförbundet. Gunnar Brusewitz skrev i en inledning till faksimilupplagan 1980 av Nilssons fåglar i tredje upplagan från 1858 och betonade där verkets djup och bredd: ”Även kulturhistoriskt har arbetet sitt avgjorda värde. Sven Nilsson älskade att krydda sin framställning med anekdoter, folktro eller drastiska historier, som han själv upplevt eller som han hört av andra. Läsaren rekommenderas inte försumma de med fin stil satta fotnoterna – där göms mången pärla”. Brusewitz sammanfattar: ”Läser vi hans klassiska fauna med tålamod, inlevelse och en smula kunskap så skall den ge oss tänkvärda perspektiv på vår egen tid och på utvecklingen i stort. Vår kunskap om naturen har ökat avsevärt sedan 1858 – men har vi någonsin tagit lärdom?”

13.

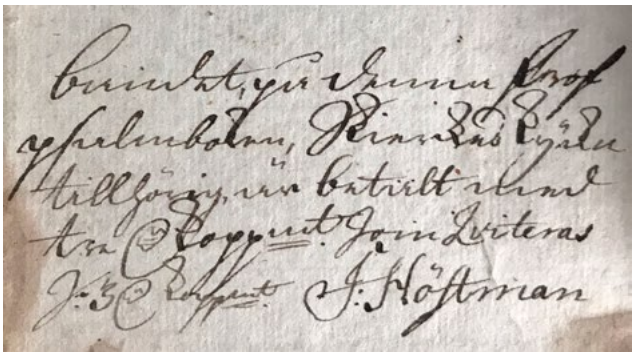

13. [Provpsalmboken 1765] **Af then swenska prof-psalmboken**, som, efter hans kongl. maj:ts nådigsta befallning, bör utgifwas. 1-II. Sthlm, L. L. Grefing, 1765-67. 8:o. (4),180 + (6),181-504,(6) s. Ngt nött samtida hfrbd med upphöjda bind, blindpressad rygglinjedekor och infärgat guldtryckt titelfält. Stänkta snitt. Två små maskhål nedtill på ryggen och en gammal bläcknumrering överst. Lite nötta pärmkanter. Enstaka småfläckar. En mindre bläckfläck på det första titelbladet. Marginalanteckning på s. 172. Rättelselistorna är överkorsade och rättelserna införda i texten. På frampärmens insida spår av gammal auktionsetikett överst och nedtill en samtida anteckning från Skerikes [?] kyrka om bokbandets kostnad undertecknad av bokbindaren J. Höstman. *6000

Redaktionen leddes av Olof Celsius som även författat, bearbetat och översatt ett flertal av psalmerna. Bland övriga bidragsgivare märks C. Nyren, C. J. Brag och C. M. Bellman. Den sistnämnda har översatt sju psalmer från tyska, men även fått publicerat en originalpsalm, nr 74. Denna den så kallade ”celsiska” provpsalmboken blev hårt kritiserad och godtogs inte som ersättare till den gamla psalmboken. Först 1819 och en hel rad kommittéer senare ersattes 1695 års psalmbok.

14. RECKE, (ELISABETH CHARLOTTE CONSTANZIA) von der. **Fru von der Reckes berättelse om Cagliostros magiska försök uti Mitau 1779.** Öfwersättning. Sthlm, J. C. Holmberg, 1793. 8:o. 64,47-62,81-166 s. Med några illustrationer i texten. Elegant grönmarmorerat klbd med mörkröd titeletikett i skinn (Hedberg, 1956). Samtida gråpappersomslag medbundet. Oskuren inlaga. Några små vita fläckar på frampärmen. Enstaka småfläckar och svag fuktrand på några ställen i boken. Smutsfläckar i yttre marginalen på s. 35 och 49. Fläckar på s. 52-57. Namnteckning Joh. Gadelius daterad 1794 på titelbladet. Bra ex. ur Ingvar Larssons bibliotek. ★3500

13,14,15,16.

Alessandro Cagliostro, eller Giuseppe Balsamo (1743-95), frimurare, alkemist och magiker, var inblandad i den så kallade halsbandsaffären i Frankrike. Elisa von der Recke (1754-1833) gav 1787 ut "Nachricht von des berühmten Cagliostro Aufenthalt in Mitau im Jahre 1779 und dessen magischen Operationen".

15. RETZIUS, A. J. **Försök til en flora oeconomica Sveciæ eller swenska wäxters nytta och skada i hushållningen.** I-II. Lund, J. Lundblad, 1806. 8:o. (2),VIII,414 + (2),415-778,(22),779-92,(2) s. Två lätt nötta samtida marmorerade hfrbd med guldornerade ryggar och rosa titeletiketter respektive smala gröna deletiketter. Gula snitt. Blekta och något torra ryggar samt stötta pärmhörn. Små maskhål nedtill i bakre ytterfalsen på andra volymen. Fin inlaga på bra papper. Ett fåtal obetydliga småfläckar. På andra titelbladets baksida finns en anvisning att exemplaret "bör af bokbindaren wäl planeras", vilket råd uppenbart hörsammats. Utmärkt ex. ★5000

Krok Svensk botanisk litteratur 22a med avvikande kollationering. Hebbe Den svenska lantbrukslitteraturen 1093. Innehåller även bihanget "om äpple- och päronträds skötsel". Boken är uppställd alfabetiskt från "Acer campestre" till "Zostera oceanica". Arbetet, som var understött av Vetenskapsakademien, är tillägnat "landtmän af alla stånd och willkor" och beskrivs av Sten Lindroth som "en handbok för agrara självhushållare, vilken alfabetiskt efter de latinska namnen behandlar alla vilda svenska växter som skapats till människans nytta eller skada. Där kunde allt inhämtas om foder- och oljeväxter, kryddväxter, färglavar, virkesträd, pilhäckar, nödbröd och krusbärsvin; boken var länge ett standardverk".

16. (ROST, J. L.) **En ny Robinson, eller en igenom skepps-brott rik worden ängelsman**. Sthlm, Kumblins enka, 1779. 8:o. 88 s. Blått hklbd från 1900-talets första hälft med guldornerad rygg och titeletikett i skinn. Marmorerade snitt. Titeletiketten lite nött. Spridda lagerfläckar. Något fler men svaga fläckar i B-arket på s. 17-32. Thore Virgins stpl "Bibliotheca Qvarnforsiana". Bra ex. *5000

Ullrich Robinson und Robinsonaden s. 173 (IV:84). Såldes i Arboréns boklåda för 7 skillingar. En ny upplaga utkom i Visby 1839. Översatt ur första delen av Rosts "Wohlangerichtete und neuerfundene Tugend-Schul" som utkom första gången 1739 och omtrycktes flera gånger.

17. RUNIUS, J. **Dudaim eller andeliga blommor, i tiden med en särdeles flijt och moget wahl sammanhämptade**, och efter auctoris död uppå mångens åstundan och begiäran nu andra gången uplagde och i sin tilbörlige krantz infästade. (I)-III. Sthlm, B. G. Schneider, 1733. 4:o. Grav. porträtt,(8),24,27-98 + (8),220,(12) + (8),95,(7,2 blanka) s. Titelsidan till första delen tryckt i rött och svart. Med tryckta musiknoter i texten. Med vacker figursättning i del III på s. 46-47. Samtida skinnbd med upphöjda bind och svartpressad ryggdekor samt infärgat titelfält. Blåstänkta snitt. Ryggen lätt nött och pärmarna med ytliga skrapmärken och en del fläckar. Något lager- och småfläckig, mer på s. 153-86 i andra delen och s. 25-31 i tredje delen. De sistnämnda sidorna med flera lagade revor i nedre marginalen. Carl Linzells och Eric Biörks namnteckningar, överstrukna troligen av Carl Johan Lethgrèn som skrivit sitt namn på försättsbladet. *4500

Davidsson Svenskt musiktryck före 1750 116. Porträttet är av Elias Brenner och graverat av Eric Geringius samt med en dikt av G. Lithou. Med hyllningsverser av J. Frese, O. Lindstéen, C. J. Lohman, O. Broms, Greta Giedda, L. Dijkman med flera. Första upplagan av del I-II utkom 1714-15 och utgavs av Peter Frisch, den tredje delen sammanställdes av Olof Lindstéen som gav ut denna andra upplaga. Första delen, "Dudaim eller andeliga blommor" som innehåller författarens religiösa sånger, började Runius själv att redigera. Den andra delen, "Dudaim eller verldslige liljor" består av grav-, bröllops- och gratulationsskrifter. Sista delen, "Dudaim eller sinne-krydder" innehåller både andliga och världsliga dikter. Runius (1679-1713) var född i Larf i Västergötland och studerade i Uppsala där han fick goda insikter i den klassiska, framförallt grekiska litteraturen, "hvilken dock röjde föga eller intet inflytande på hans smak och uppodlingen av hans skaldegåfva" enligt Hammarsköld. Sedan han lämnat akademien arbetade han som informator och blev senare sekreterare hos riksrådet Stromberg i Baltikum och på Claëstorp i Södermanland.

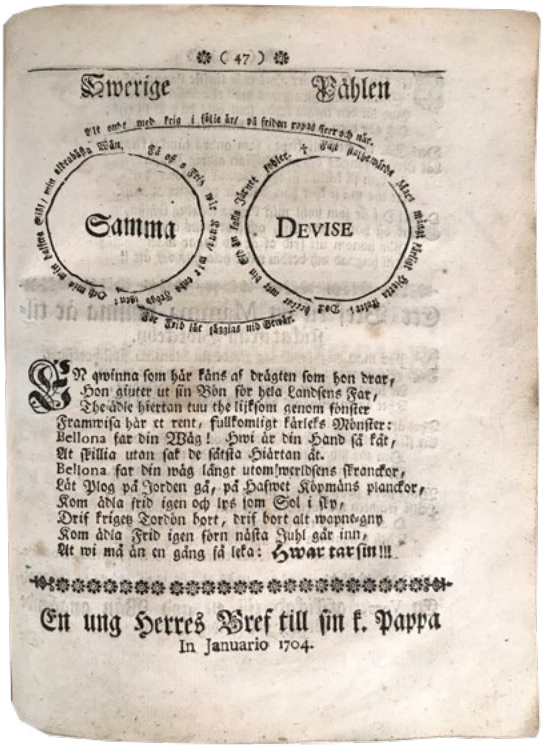
(47)

Swerige Pählen

Samma Devise

En ung Herres Bref till sin k. Pappa
In Januario 1704.

17.

18. SPEGEL, H. **Glossarium-sveo-gothicum eller swensk-ordabook**/ inrättat them til en wällmeent anledning/ som om thet härliga språket willia begynna någon kunskap inhämta. Lund, A. Habereger, 1712. 4:o. (34),619,(1) s. Samtida ngt solkigt och nött skinnbd med svagt upphöjda bind och svartpressad ryggdekor men utan titeltryck. Blåstänkta något solkade snitt. Pärmarna bågnar. Med sprickor i innerfalsarna men häftningen håller ihop. Enstaka småfläckar av olika slag. Bokens andra hälft med en svag liten fuktrand i övre marginalen. *6000

The Hannås collection 616. På s. 583-602 återfinns en ”förtekning på några fransöska ord som äro nu inblandade uti swenskan/ och kan hende af allom icke rätt förstås”. Sten Lindroth kallar Spegels lexikon ”ett pionjärverk, det första i sitt slag. Redan i instruktionen för antikvarierna 1630 ingick åliggandet att utarbeta ett svenskt lexikon, och Bureus, Stiernhielm och andra grep sig an med saken, men det skedde i götisk-antikvarisk anda och resultatet blev som vi sett magra. Spegels Glossarium meddelar väl också fornnordiska ordprov liksom i jämförande syfte tyska, engelska, latinska osv., men är främst en inventering av det samtida ordförrådet”. Denna karaktärisering, som ytterst går tillbaka på språkforskaren Adolf Noreens uppfattning, har ifrågasatts och omformulerats i modern tid. Bo Ralph exempelvis skriver att ”när man undersöker Spegels ordbok från 1712 slås man i första hand av hur underlig den är, sedd med våra ögon. Den innehåller vitt skilda typer av artiklar, alltifrån vad vi nu uppfattar som helt vanliga ordboksartiklar till långa utredningar av närmast encyklopedisk karaktär. Till många ord fogas oändliga rader med ekvivalenter eller på annat sätt liknande ord hämtade från andra språk. Syftet med ordboken uppges vara att underlätta för de nya sydsvenskarna, som före Roskildefreden 1658 hade varit danskar, att läsa den heliga skrift på svenska. Hur väl lämpad för denna uppgift den har varit är det svårt att avgöra [...]. Däremot finns det åtskilligt hämtat från dialekternas ordförråd och – framför allt – ålderdomliga ord och uttryck från de fornsvenska texterna samt antagligen för de flesta samtida svenskar tämligen obegripliga norröna ord”. Ralph sammanfattar att det är riktigt att ”Spegels ordbok är den första svenska ordbok som inte på något tydligt sätt ansluter till latintraditionen. Men det är ändå missvisande att betrakta den som den första ’moderna’ svenska ordboken”.

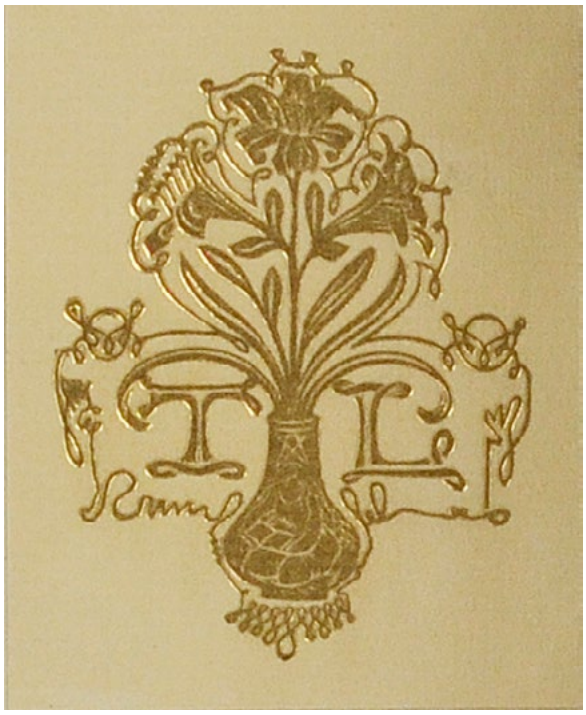

19.

19. (SPEGEL, H.) **Gudz werk och hwila**/ thet är hela werldenes undersamma skapelse/ uti sex dagar af then altzmäktige gud fullbordad: sampt then siunde dagens nödwendiga helgelse/ af samme alwise gud instiktad: efter månge lärde mäns anledning af christeligit ock wälmeent upsåt uti swenska rijm beskrefwen them til tiänst som gerna betrakta thet himmelska. Sthlm, N. Wankijf, 1685. Folio. (8),298,(18) s. Hfrbd från 1700-talets andra hälft med upphöjda bind, guldlinjerad rygg och lejongul titeletikett. Stänkta snitt. Ryggen avnött allra överst, ngt nötta pärmkanter och hörn samt delvis ytligt nött pärmpapper på bakre pärmen. Något

bruntonad med ställvisa fukt- och lagerfläckar. De första och sista sidorna med bruntonade marginaler. Liten bläckfläck i övre hörnet på s. 201-10. I början rester av en bortriven gammal auktionslapp och en rund orangeröd sigillrest på försättsbladet. Thorsten Laurins guldtryckta exlibris. Bra ex. *10000

Collijn Sveriges bibliografi 1600-talet 870. Första upplagan av den 11000 verser långa lärodikten som trycktes om flera gånger under 1700-talet. Den har antika förebilder i Lucretius och Ovidius men även mer moderna som till exempel Guillaume de Salluste du Bartas och i synnerhet dansken Anders Arrebo. Spegel, född i Skåne, var föga förvånande danskorienterad men tog ovanligt nog intryck också från engelskt kulturliv. "Gudz werk och hwila" har likheter med Miltons "Paradise lost" (1667), något som föranlett litteraturhistoriker att kalla "Gudz werk och hwila" den första influensen av Miltons epos på kontinentens litteratur. Samtidigt är verket lärdomshistoriskt intressant då det söker att ge en bild av hela skapelsen, en skapelse som fortfarande var under upptäckt: "Jag skal likwäl rätt nu om andra saker röra/ så framt man tåleligt tekz blotta nampnen höra / om giraf, hwilket diur iag fuller intet kenner/ men andra säya thet uti Jamaica renner". Thorsten Laurin (1875-1954) var en av ägarna och drivkrafterna i Norstedts förlag samt hade en stor bok- och konstsamling i sitt hem på Djurgården. Hans exlibris är tecknat av Carl Larsson.

20. STIERNHIELM, G. **Musæ suethizantes, thet är: sång-gudinnor/ nu först lärande dichta och spela på swenska.** Tedde i några små wärck och dichter/ som på andra sijdan förmäles. Å nyo uplagde af Bengt Höök med egen bekostnadt/ åhr 1688. Sthlm, L. Wall, (1688). 4:o. (104) s. arksignerade A4-N4. Elegant brunt marmorerat hfrbd i 1700-talsstil med upphöjda bind, vackert och rikt guldornerad rygg, lejongul titeletikett och röda stänksnitt (N. B. Andersson, Stockholm). Enstaka fläckar av olika slag. Exlibris för Herbert och Marit Bexelius. Fint ex. *6000

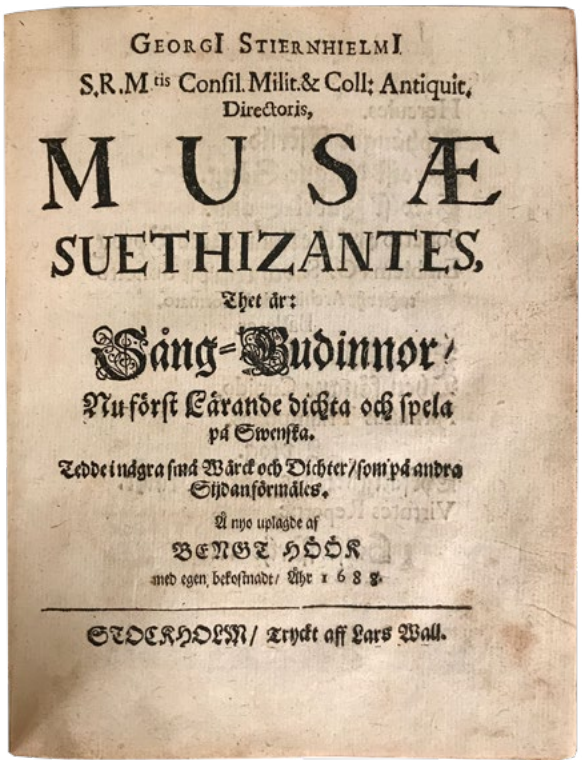
GEORGI STIERNHIELMI
S.R.M.tis Consil. Milit. & Coll: Antiquit.
Directoris,
MUSÆ
SUETHIZANTES,
Thet är:
Sång-Gudinnor/
Nu först Lärande dichta och spela
på Swenska.
Tedde i några små Wärck och Dichter/ som på andra
Sijdan förmäles.
Å nyo uplagde af
BENGT HÖÖK
med egen bekostnadt/ Åhr 1688.
STOCKHOLM/ Tryckt aff Lars Wall.

20.

Collijn Sveriges bibliografi 1600-talet 889. Klemming Sveriges dramatiska litteratur s. 34, 37 och 42. Utkom första gången 1668. Titelns avslutande åtta i årtalsuppgiften är tryckt över sista siffran i det ursprungliga årtalet 1687. Avslutas med en liten hyllningsvers av O. Wexionius. Bengt Höök var främst egensinnig bokbindare på Kungsholmen i Stockholm, men drygade ut inkomsterna med viss förlagsverksamhet.

21. (SÄF, M.) **Swenska tankar, om en ärlig swensk**. Sthlm, J. Merckell, 1755. 4:o. (15) s. + **En ärlig swensk**. Nr 1-124 & register. Sthlm, Historiographi regni tryckeri, 1755-(56). 4:o. 1066 s. Häftade i två samtida marmorerade pappomslag av lite olika höjd med senare handskrivna ryggtitlar, där den första endast nämner Säfs arbete. Blekta ryggar och det andra häftet har lite småskador upp- och nedtill. Ett fåtal småfläckar. Svart kontrollstpl ”ärligt warar länge” i ryggmarginalen på varje nummer i det andra arbetet. Registret som är separat häftat har något fler fläckar och en återkommande fuktrand i övre delen. Fint och trevligt exemplar ur Ingvar Larssons bibliotek. ⋆4800

21.

Lundstedt Sveriges periodiska litteratur 62 och Warmholtz Bibliotheca historica Sueo-Gothica 6357 för ”En ärlig swensk”. De första arken utkom i två lätt avvikande upplagor samma år. Översattes även till tyska. Utgavs av hattpartiet två gånger i veckan under riksdagen 1755-56 och räknas som den första öppet politiska tidskriften i Sverige. Syftet var givetvis att bedriva propaganda för den egna politiken, men också att stävja kungaparets tilltagande självständighetstendenser genom bland annat hovpartiet. Texten är i form av diskussioner, som oftast avslutas med att huvudfiguren Honestus avgår med segern. Utgivare, drivande kraft och författare bakom tidskriften var censorn Niclas von Oelreich. ”Svenskt biografiskt lexikon” skriver ”Trots att En ärlig svensk gavs ut från febr 1755 till april 1756 efter mönster närmast från de engelska moraliska tidskrifterna tycks samtiden ej ha kunnat avslöja dess författare. Nyare forskning (Edström 1987) har visat att den säkerligen var resultatet av ett lagarbete, där O åtog sig det ’redaktionella’ och administrativa, möjligen åt ett antal högt uppsatta hattpolitiker. Skriftens omfattning och hans egen ofta demonstrerade letargi gör det emellertid svårt att tro att han ensam var författare eller ens huvudansvarig för innehållet”.

22. THUNBERG, A. **Samlingar till befordran af häst- och boskapssjukdomars kännande och botande**, hämtade utur de nyare författares skrifter, och jämte andre nyttige rön, under namn af Skara Journal, utgifne. Första årgången. Skara, F. J. Lewerenz, (1794-95). 8:o. (8),384 s. Trevligt samtida hfrbd med upphöjda bind, gulddekorerad rygg och rosa titeletikett. Glest rödstänkta snitt. Minimalt hål och liten nötning vid nedersta bindet. Ett fåtal småfläckar och några hörnveck. Titelbladet lite solkigt och med en fuktfläck. Namnteckning Lars Philip Halenius på titelbladet. Fint ex. ⋆9000

Lundstedt Sveriges periodiska litteratur 320. Hebbe Den svenska lantbrukslitteraturen 1745, 1811-13, 1822-23 respektive 1839-40. Allt som utkom. Utgavs under namnet "Skara journal" i 12 nummer från oktober 1794 till september 1795. Veterinärtidskrift utgiven av adjunkten vid Veterinärinrättningen i Skara, Anders Thunberg (1755-1816). I huvudsak översättningar ur utländska skrifter och journaler. Det är den äldsta svenska tidskriften i ämnet. Lars Philip Halenius (1756-1805) var ägare till Tunafors järnbruk i Eskilstuna från 1785.

23.

23. VANCOUVER, G. **En upptäckts-resa till norra Stilla hafvet, och kring jordklotet**, att på kongl, engelsk befallning och omkostnad i synnerhet forska efter något segelbart sammanhang imellan norra Stilla och norra Atlantiska hafven; förrättad åhren 1790, 1791, 1792, 1793, 1794, 1795, under commando af capitain George Vancouver. Ifrån engelskan i sammandrag utgifven af Anders Sparrman. I-II. Sthlm, A. Zetterberg, 1800-01. 8:o. (6), 184 s. & 8 grav. plr + (7, 1 blank), 192 s. & 1 utvikbar grav. karta. Samtida gult svartstänkt pappbd med grön titeletikett. Stänkta snitt. Främre falsen obetydligt sprucken upp- och nedtill. Pärmpappret avnött i falsarna och ryggslutet. Pärmhörnen lite stötta. Enstaka småfläckar. Svag liten fuktfläck i nedre hörnet på cirka femtio sidor i mitten av andra delen. Samtida anteckning på försättsbladet: "Wid andra delens slut är, genom bokbindarens vårdslöshet, oordning i pagineringen, dock är exemplaret complett". Den nämnda oordningen finns i L-arket s. 161-76 som är omkastat vid inbindningen. Med Gabriel Marklins monogramstpl nederst på titelsidan och nyare exlibris för A.V. och A. M. B. Romare. *28000

Du Rietz Captain James Cook. A bibliography of literature in Sweden before 1819, nr 16. Sabin Bibliotheca Americana 98443 och Cox A reference guide to the literature of travel s. 30-31 för det engelska originalet. De fina planscherna föreställer invånare på Tasmanien och Tongaöarna samt från Alaska. Kartan är graverad av Sparrman själv. Sparrmans översättning publicerades också som del II:1-2 av hans "Utvalda allmänt nyttiga och merendels nyare rön och samlingar" 1800-01 med särskilda deltitelblad, vilka naturligt nog saknas här. George Vancouver (1757-98) deltog i Cooks andra och tredje resa, innan han gav sig ut på en egen expedition 1791. Denna tog över fyra år och medförde att stora delar av Nordamerikas västkust kartlades. Resan räknas som en av de viktigaste insatserna i den geografiska vetenskapens historia, väl i nivå med Cooks och La Perouses resor från samma tid. George Vancouver hann inte avsluta den tredje delen av reseberättelsen själv innan han dog. Den slutfördes av brodern John och utkom i London 1798 under titeln "A voyage of discovery to the North Pacific ocean and round the world". Andra delen av Sparrmans översättning innehåller ett "bihang om patagonerne" på sidorna 166-92. Översättaren har även i övrigt bidragit med en del kompletterande uppgifter i boken. Han var reskamrat med Vancouver på Cooks andra resa och lämnar några korta personliga minnesbilder av honom på sidorna 3-4 i del I. Gabriel Marklin (1777-1857) var bland annat entomolog och en framstående naturaliesamlare samt gjorde sig med tiden känd som något av ett original i Uppsala. Han var en mycket nitisk samlare av avhandlingstryck och hans förteckningar över svenska disputationer 1778-1855 är än idag ett bibliografiskt standardverk.

Ådde
Testament
Same kiäli
puoktetum.
Kongelats Kostedemin.
Trykketum Lars Salwiusen
ludne/ tan jaken 1755.

24.

24. **Ådde testament same kiäli puoktetum**. Kongelats kostedemin. (Sthlm), trykketum L. Salwiusen, 1755. 8:o. (4),644 s. Träsnittsvinjett på titelbladet. Samtida marmorerat skinnband med upphöjda bind, oxiderad guldlinjering och utan ryggtitel. Stänkta snitt. Lätt nött och med något skeva pärmar. Några små maskhål och repor på pärmarna. Titelbladet med svag fuktrand nedtill. Enstaka småfläckar. Fuktrand i övre marginalen på de två sista sidorna och eftersättsbladet. Fint ex. *20000

Qvigstad & Wiklund Bibliographie der Lappischen Litteratur S21. Darlow & Moule Historical catalogue of the printed editions of holy scripture 6059. Första upplagan av "Nya testamentet" på samiska, översatt efter 1703 års svenska bibelöversättning, det vill säga Karl XII:s bibel, av Pehr Fjellström (1697-1764), kyrkoherde i Lycksele. Denne hade redan under studietiden i Uppsala upp-

manats av sin lärare, domprosten Djurberg, att viga sitt liv åt samernas kristliga upplysning. Parallellt med sin kyrkliga yrkesbana ägnade sig Fjellström därför åt att utveckla ett samiskt skriftspråk, vilket bland annat annat resulterade i ett ”Vocabularium sueco-lapponicum” avsett för lappmarkens präster. I tryckt form utkom 1738 hans ”Grammatica lapponica”, ”Dictionarium sueco-lapponicum” och en översättning av Svebilius förklaring till Luthers lilla katekes. Fjellström var således väl förberedd när han fick uppdraget att översätta ”Nya testamentet” till samiska, vilket påbörjades genom att fyra prästmän i olika lappmarker 1740 beordrades att översätta brevet till Titus till samiska. Efter sammanträden 1743 och 1744 beslutade man sig för att använda sydsamiska som skriftspråk, vilket - naturligt nog - vållade protester på en del håll. Fjellströms översättningsarbete sågs som angeläget från statligt håll och han fick därför ett årligt gratial om 100 dlr smt och hjälp i form av en avlönad adjunkt. Arbetet gav också rikliga resultat; 1744 utkom hela fem översättningar av Fjellström, bland annat en ABC-bok och Luthers lilla katekes. ”Nya testamentet” i samisk språkdräkt blev förstås kronan på verket i denna utgivning och med sina fel och brister kom Fjellströms översättning att gälla till 1903, då den ersattes av en lulesamisk version, vilket är den skriftliga språkform som sedan dess har varit gällande.

25. ÖDMANN, S. **Hågkomster från hembygden och skolan**. 1. Ett presthus i Småland från förra århundradet. 2. Skolan i Wexiö, för sextio år sedan. Uppsala, Palmblad & c., 1830. Stor 12:o. (6),110 s. Ljusbrunt lackat hfrbd med guldornerad rygg i gammal stil och mörkt brunröd titeletikett (Hedberg, 1949). Övre rödstänkt snitt, i övrigt oskuren. Det tryckta gråpappersomslaget medbundet. Ryggen lite flammig. Enstaka lager- och småfläckar. Några solkfläckar på s. 19-22. Bra ex. *2800

Setterwall Svensk historisk bibliografi 6514. Cappelin Anteckningar till en småländsk biografi s. 121. Wingborg Litteratur om Växjö 302. Andra upplagan utkom samma år och följdes av nya utgåvor 1842, 1861 och 1888. Utgivare var C. G. Rogberg. De båda delarna har separata titelblad med egna impressum. ”Ett presthus i Småland” skrevs ursprungligen som en slags tröst åt vännen E. M. Fant då denne förlorat sin maka 1801. Manuskriptet tillhörde Fant och hans släkting Rogberg gav ut det efter Ödmanns bortgång. ”Skolan i Wexiö” skrevs sannolikt ca 1805. ”Ett presthus i Småland” översattes till danska av Molbech och trycktes 1834 i ”Dansk ugeskrift”.

22, 23, 24, 25.